

Tilpasset opplæring

Skolen skal tilpasse opplæringen for alle elever, lærlinger, lære kandidater og voksne. Tilpasset opplæring innebærer at elevene skal få et tilfredsstillende utbytte av opplæringen uavhengig av forutsetninger, og at alle skal få utnyttet og utviklet evnene sine.

ARTIKKEL | Sist endret: 01.08.2024

^ Innhold på denne siden

- ↳ Følg med på utviklingen
- ↳ Læreplanverket gir et stort handlingsrom til å tilpasse opplæringen
- ↳ Eksempler på virkemidler
- ↳ Intensiv opplæring
- ↳ Elever med stort læringspotensial
- ↳ Inkluderende læringsmiljø
- ↳ Regelverk
- ↳ Nyttige lenker

Skolen må gi alle elever mulighet til læring og utvikling uavhengig av forutsetningene deres. Dere skal legge til rette for en opplæring som ivaretar både fellesskapet og hver enkelt elev, slik at elevene får best mulig utbytte av opplæringen. Det skal skje gjennom variasjon og tilpasninger til mangfoldet i elevgruppen, ved å ta i bruk varierte læringsaktiviteter, læringsressurser, læringsarenaer og vurderingsformer.

Følg med på utviklingen

Dere som jobber på skolen må følge med på utviklingen til elevene, og melde fra til rektor hvis det er tvil om at en elev har tilfredsstillende utbytte av opplæringen.

Hvis det må til, skal dere sette i gang egnede tiltak som kan bidra til at eleven får tilfredsstillende utbytte.

For elever på 1. til 4. trinn som står i fare for ikke å ha forventet progresjon i lesing, skriving eller regning skal dere også sette i gang med intensiv opplæring.

Hvis dere mener at eleven ikke får tilfredsstillende utbytte av opplæringen til tross for tiltak, kan det være at eleven har behov for individuell tilrettelegging. I noen tilfeller kan det være åpenbare grunner til at en elev har behov for mer langvarig og omfattende tilrettelegging. Da må dere sette i gang individuell tilrettelegging med en gang.

Tilpasset opplæring gjelder alle elever, og skal i størst mulig grad skje gjennom variasjon og tilpasninger til mangfoldet i elevgruppen innenfor fellesskapet. Overordnet del 3.2

Læreplanverket gir et stort handlingsrom til å tilpasse opplæringen

Dere lærere har et stort handlingsrom til å prøve ut ulike tiltak for å tilpasse opplæringen for elevene deres. Deres kjennskap til elevene og profesjonsfaglige skjønn er avgjørende for å fange opp elevenes behov, og for å lykkes med tilpasningene. Når dere er usikre, bør dere søke støtte i det profesjonelle læringsfellesskapet og hos PP-tjenesten. Sørg for å involvere eleven og foreldrene i arbeidet med å tilpasse opplæringen, men stol på vurderingene deres. Det er dere i skolen som er den profesjonelle parten.

Hvis dere gir lekser, gjelder plikten til tilpasset opplæring også for leksearbeidet.

- Les mer: Støtte til å ta i bruk læreplanene
- Les mer: Vurderingspraksis

Eksempler på virkemidler

Nedenfor følger noen eksempler på tiltak og virkemidler som kan hjelpe dere å tilpasse opplæringen. Det er ikke en uttømmende liste, men ment som støtte for å komme i gang.

^ Elevenes medvirkning og motivasjon

Elevene lærer på mange forskjellige måter, og blir motivert av ulike faktorer. De har også med seg ulike forkunnskaper og forutsetninger inn i opplæringen. Allerede når dere planlegger undervisningen er det lurt å ta hensyn til hva elevene kan fra før, og hva som motiverer dem. Det er viktig å prøve ut ulike arbeidsformer og pedagogiske metoder for å bli godt kjent med hva som fungerer for den enkelte eleven.

Elevene vet også mye om hva som motiverer dem og hvordan de lærer best. Elevmedvirkning er derfor i seg selv et godt og viktig grep for å treffe med tilpasningene. Medvirkning bidrar også til at elevene opplever å ha autonomi og påvirkningskraft, som er et viktige premisser for å bygge motivasjon for læringen.

^ Pedagogiske metoder

For å møte elevenes ulikheter på en god måte er det viktig å sørge for at opplæringen blir variert, og at dere i samarbeid med elevene prøver ut ulike pedagogiske metoder. Dette kan inkludere

- bruk av visuelle hjelpemidler
- praktiske øvelser
- samarbeid i grupper
- individuell veiledning
- digitale verktøy

Under følger noen grep som kan bidra til å gjøre undervisningen variert og engasjerende.

Åpne oppgaver som gir rom for ulikhet

Bruk oppgaver som gir elevene frihet til å utforske og løse problemstillinger på forskjellige måter. Åpne oppgaver tillater elevene å bruke kreativiteten og interessene sine, samtidig som de tilpasser oppgaven til sitt eget ferdighetsnivå. Dette kan bidra til økt motivasjon og engasjement, siden elevene får mulighet til å jobbe med temaer og metoder som interesserer dem.

Tilbakemelding og vurdering

Gi regelmessige, konstruktive og konkrete tilbakemeldinger som hjelper elevene å forstå hva de har gjort bra og hva de kan forbedre. Bruk

vurderingsformer som engasjerer elevene og fremmer læring, for eksempel egenvurdering eller samarbeid der elevene vurderer hverandre.

Bruk av teknologi og læringsressurser

Integrer både digitale og analoge verktøy og ressurser i undervisningen for å møte elevenes ulike læringsstiler. Digitale plattformer kan tilby interaktive oppgaver, videoer, og spill som gjør læringen mer variert og engasjerende. I tillegg kan dere bruke læremidler som taktile hjelpemidler, modellsett, brettspill, og bøker for å styrke forståelsen og engasjementet. Ved å kombinere ulike typer teknologi og læremidler kan dere tilby elevene en rikere og mer mangfoldig læringsopplevelse.

[Les mer om bruk av teknologi og digitale ressurser](#)

Kollektiv læring og diskusjon

Oppmuntre til samarbeid og diskusjon blant elevene. Gruppearbeid og dialogisk læring kan styrke elevenes forståelse og gi dem mulighet til å lære av hverandre.

Fysisk aktivitet og estetiske uttrykksformer

Bruk av fysiske aktiviteter, estetiske uttrykksformer og uteskole gir elevene mulighet til å være i bevegelse og bruke ulike sanser. Dette kan bidra til en praktisk og variert skolehverdag.

[Les mer om fysisk aktivitet og estetiske uttrykksformer](#)

Uteskole

Natur og uterom gir mange muligheter som faglig og sosial læringsarena. Når undervisningen foregår ute, er det mulig å legge opp opplæringen på en annen måte enn vanlig klasseromsundervisning. Dette åpner for en annen type læring, som også kan være både morsomt og inspirerende for elevene.

[Les mer om uteskole](#)

Utforsk ulike problemløsningsstrategier

Gi elevene mulighet til å utforske kreative løsninger og tilnærminger. La dem eksperimentere med ulike måter å presentere og bruke kunnskap på.

En variert og inkluderende undervisning vil bidra til å skape et læringsmiljø der alle elevene kan oppleve mestring og motivasjon.

Struktur og forutsigbarhet

Struktur og forutsigbarhet er viktig for de fleste elevene, men noen har et større behov enn andre. Mens noen elever kan forholde seg til mange beskjeder samtidig og tåler å vite mindre om hva som skal skje, kan andre oppleve slike situasjoner som stressende og forvirrende. Dette kan skyldes mange forskjellige forhold, som for eksempel vansker med problemløsning, planlegging, språk eller atferdsregulering. For disse elevene er det helt avgjørende at dere forsøker å være i forkant av situasjoner og gjøre det mer forutsigbart, slik at elevene kan være trygge og oppleve mestring.

Å tilpasse for struktur og forutsigbarhet handler for eksempel om å

- strukturere og gi god oversikt over relevant informasjon, for eksempel om steder, plassering eller viktig faginnhold
- gi støtte til å regulere følelser og atferd (reguleringsstøtte)
- gi støtte til å prioritere, sortere, huske og tenke abstrakt
- gi oversikt over tid, og støtte til forståelse av tid
- bruke visuelle, taktile og auditive virkemidler som støtte

Måter dere kan tilpasse på kan være

- å bruke tidsstøtte og påminnelser
- å bruke planer og kalender
- å passe på at det er et godt samarbeid mellom dere og hjemmet
- å sørge for at elevene får mulighet til å medvirke

For mange elever vil overganger, både mellom aktiviteter, i hverdagen og de store overgangene i utdanningsløpet, være situasjoner der det er spesielt viktig med struktur og forutsigbarhet.

^ Reguleringsstøtte

For å utvikle sosial kompetanse, mestre samspill og samarbeid, eller håndtere stress og utfordrende situasjoner, kan elever ha behov for støtte til å regulere følelser og atferd. Dette er spesielt viktig for de elevene som av ulike årsaker har negativ atferd over tid.

Å gi reguleringsstøtte handler først og fremst om å forstå elevens opplevelse av situasjonen, og å være i forkant av det som skjer.

For å veilede godt kan dere

- forberede elevene på hva som skal skje, hvor det skal skje og hvem det skal skje med
- gi konkrete positive tilbakemeldinger når eleven handler rett eller gjør noe positivt
- sette ord på og selv vise hvilken atferd dere ønsker å se (modellere)
- bli kjent med hvilke situasjoner uønsket atferd kan oppstå i, og planlegge ut fra det for å forebygge

For de fleste elever kan det være utfordrende å ta imot veiledning når de står midt i en situasjon som krever reguleringsstøtte. Derfor er det spesielt viktig at dere gir veiledning i forkant eller i etterkant av slike situasjoner. Da har dere best forutsetninger for å nå frem og bidra til endring.

Det tar tid å endre negative atferdsmønstre. Det er avgjørende å legge til rette for at elevene opplever mange positive situasjoner og samspill over tid. Gradvis vil de utvikle ferdigheter til å mestre de ulike situasjonene og samspillene de møter.

Elever med behov for reguleringsstøtte har ofte flere tilpasningsbehov. For eksempel er det mange som har utfordringer knyttet til språk og kommunikasjon, eller som står i krevende livssituasjoner. Ved å tilpasse undervisningen godt for disse behovene og situasjonene, kan dere også fremme positiv atferd hos elevene.

^ Å redusere støy

Sett deg selv i elevenes stol, gjerne fysisk. Hvordan ser det ut der eleven skal rette fokuset i neste læringsaktivitet? Hva legger du merke til, hva ser du? Prøv også å skyve litt på stolen, flytt litt på pulten og prøv ut akustikken i rommet sammen med en kollega eller med elevene. Hva hører du?

Elever opplever sanseinntrykk på ulike måter. Mange elever kan ha glede av at dere setter inn tiltak for å redusere auditivt og visuell støy. Det handler om å begrense lyd, og om å redusere forstyrrelser i det elevene ser. Dette er ting som tar fokuset bort fra det elevene skal se og høre på.

Her kan dere blant annet

- tilpasse, redusere eller fjerne ting som forstyrrer
- i samråd med eleven finne gode løsninger i de situasjonene som er ekstra krevende, og øve på å mestre ulike situasjoner

Å redusere støy handler ikke om å fjerne alt som bidrar til å gjøre klasserommet til et hyggelig sted å være, eller fjerne alt av lyd. Det handler om å være bevisst på hvordan det visuelle og auditive rommet påvirker elevenes læring, og å finne fram til gode løsninger som funker for hele elevgruppen.

For mange er det for eksempel uproblematisk at det henger pynt ved siden av tavla, eller at døra knirker hver gang noen åpner den. For andre kan slike ting komme i veien for læringen. For noen kan opplevelsen av sanseinntrykk være så sterkt at det kan medføre smerteopplevelser, hodepine, kvalme, svetting, pustevansker, angst, redsel, irritasjon og sinne. Da er det spesielt viktig at dere reduserer støy.

^ Lese- og skrivestøtte

Lesestøtte handler om å gi støtte til å avkode og forstå, og gjøre informasjon tilgjengelig. Eksempler på lesestøtte kan være

- å tilpasse lengde, mengde, skriftstørrelse og font
- bruke bilder, lyd, video, konkrete eller 3D-modeller for å fremheve og forsterke innholdet i teksten
- å sørge for at eleven får teksten opplest og øver på å lytte

Skrivestøtte handler om å gi hjelp til å skrive og formidle egne tanker. Her finnes det mange ulike hjelpemidler, som støtter eleven i ulik grad og på ulike måter. Det som er avgjørende er at eleven opplever at støtten er nyttig, og at den hjelper eleven å kommunisere tankene sine – enten det er snakk om å lete fram ord i en ordbok eller å bruke KI. Eksempler på skrivestøtte kan være

- ordbøker
- dikteringsfunksjoner
- skrivestøtteprogrammer
- skriverressurser i form av setningsstartere, skrivetips og modellering
- språkmodeller – kunstig intelligens (KI)

Les mer: [Tilrettelegging for elever med lese- og skrivevansker](#)

Intensiv opplæring

Mulighet for intensivopplæring 1.-4. trinn

Intensiv opplæring for 1.-4. trinn er en del av den tilpassede opplæringen. Det skal være en kortvarig og målrettet innsats fra skolen i lesing, skriving eller regning for elevene som har behov for det. Målet er at elevene raskt skal få egnet støtte og oppfølging, slik at problemene ikke får mulighet til å utvikle og forsterke seg videre i opplæringsløpet.

Hvordan dere bør gjennomføre den intensive opplæringen, må dere vurdere ut ifra behovene til eleven og andre mulige tiltak i opplæringen. Intensiv opplæring kan skje i grupper og i noen tilfeller én-til-én. Det er dere som er nærmest til å vurdere hvordan intensiv opplæring best kan organiseres og gjennomføres. Vi vil likevel understreke at eleven skal bli hørt, at hensynet til elevens beste skal ivaretas og at inkludering er et grunnleggende prinsipp i norsk skole.

Muligheter for intensivopplæring på 5.-10. trinn

Selv om plikten til å sørge for intensiv opplæring etter opplæringsloven § 11-4 er begrenset til 1.-4. trinn, kan kommunen velge også å gi intensiv opplæring til elever på 5.-10. trinn. Kommunen kan også velge å gi i intensivopplæring utover de grunnleggende ferdighetene som lesing, skriving og regning, f.eks. å gi intensivopplæring i fag. Intensivopplæring på 5.-10.trinn kan imidlertid ikke gis som eneundervisning.

Elever med stort læringspotensial

Tilpasset opplæring er også viktig for elever med stort læringspotensial. Dette er elever som lærer raskere og kan tilegne seg mer kompleks kunnskap sammenliknet med jevnaldrende, innenfor ett eller flere områder. Begrepet omfatter både de elevene som presterer på et høyt og avansert nivå, og de elevene som har et potensial for å gjøre det.

Les mer: [Elever med stort læringspotensial](#)

Inkluderende læringsmiljø

Et raust og støttende læringsmiljø er grunnlaget for en positiv kultur der elevene oppmuntres og stimuleres til faglig og sosial utvikling. Hvis en elev ikke har det trygt og godt på skolen, kan det også gå ut over læringen. Dere som jobber på skolen, foreldrene og elevene må samarbeide for at miljøet på skolen fremmer

helse, inkludering, trivsel og læring, og for å forebygge mobbing og andre krenkelser.

- Fremme et godt skolemiljø og forebygge krenkelser

Regelverk

Filmen nedenfor viser sammenhengen mellom god praksis og regelverket når det kommer til ansvaret og mulighetene skolen har for å tilpasse opplæringen, også i samarbeid med PP-tjenesten.

Opplæringsloven i praksis: Tilpasset opplæring og individuell tilrettelegging

Utdanningsdirektoratet

05:57

Nyttige lenker

- Kurs (40 min): Universell utforming i undervisning
- Inkluderende praksis
- Veileder for tilpasset opplæring og individuell tilrettelegging
- Vurdere om eleven har tilfredsstillende utbytte av opplæringen
- Tilrettelegging for barn og elever med behov for ekstra støtte
- Elever med stort læringspotensial
- En mer praktisk skole